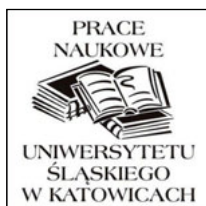


Between the Orient and the Occident  
Transformations of *The Thousand and One Nights*



Nr 2862

Marta Mamet-Michalkiewicz

Between the Orient and the Occident  
Transformations of *The Thousand and One Nights*

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego



Katowice 2011

Editor of the Series: Historia Literatur Obcych  
MAGDALENA WANDZIOCH

Reviewer  
MIROŚŁAWA BUCHHOLTZ

When sold out, the publication will be available online at:  
The Silesian Digital Library  
[www.sbc.org.pl](http://www.sbc.org.pl)

# List of Contents

## INTRODUCTION

- 9 Averroes' Search?

## CHAPTER ONE

- 17 The Origins, Translations and Generic Space of *The Arabian Nights*
- 17 Folk or Children's Literature? On the Need for Interdisciplinary Research
- 28 Nomadic Tales: The Origins and History of *The Thousand and One Nights*
- 34 Translations of *The Arabian Nights* or Mythologization of the Orient?
- 49 *The Thousand and One Nights* and Orientalism

## CHAPTER TWO

### In Search of Ariadne's Thread:

- 61 The Tales, Scheherazade(s), Odalisques and Termagants
- 61 The Frame Story As the Parergon
- 73 Scheherazade in the Magic Mirror of Representation
- 84 Odalisques or Termagants? The Female Characters in *The Arabian Nights*
- 98 Storytelling As the Art of Seduction

## CHAPTER THREE

- 109 Entering the Labyrinth: *The Thousand and One Nights*  
in Contemporary Literature(s)
- The Thousand and One Nights* As the Intertext in Contemporary Literatures:
- 109 An Outline
- 118 Scheherazade's Successors: "Oriental" Femininity Regained?
- 136 Mapping "Oriental" Paradise: Harems and Odalisques
- 149 Metafictional Seductions and Narrative Journeys
- 159 Conclusions
- 163 Bibliography
- 169 Streszczenie
- 172 Résumé

## INTRODUCTION

### Averroes' Search?

A major event in the history of the West was the discovery of the East. It would be more precise to speak of a continuing consciousness of the East, comparable to the presence of Persia in Greek history. Within this general consciousness of the Orient—something vast, immobile, magnificent, incomprehensible—there were certain high points, and I would like to mention a few. This seems to be the best approach to a subject I love so much, one I have loved since childhood, *The Book of the Thousand and One Nights* or, as it is called in the English version *The Arabian Nights*, a title that is not without mystery, but is less beautiful.

J.L. BORGES: *Seven Nights*

Jorge Luis Borges' writing is significantly inspired by *The Book of the Thousand and One Nights*;<sup>1</sup> his words are frequently used as the epigraphs in this book, as his perception of this book and also of the relation between the two cultures, the Orient and Occident, is congruent with my own. The assumption that "*The Thousand and One Nights* has not died [and] the infinite time of the thousand and one nights continues its course"<sup>2</sup> is a focal aspect of his essay devoted to the *Nights*. This book aims at demonstrating that not only has the *Thousand and One Nights* not died, but quite to the contrary, it has been flourishing, transforming and being transformed, seducing and enchanting writers, and translators across cultures and ages, from the time of oral culture until contemporary times. As Richard

---

1 There are several titles of the work interchangeably used in this book: *The Thousand and One Nights*, *The Book of the Thousand Nights and a Night*, *The Arabian Nights*, and *The Arabian Nights' Entertainments*.

2 J.L. BORGES: "The Thousand and One Nights." In: *Seven Nights*. Trans. A. DONALD. New York 1980, p. 56.

van Leeuwen points out in the excerpt which serves as a motto for this book, the “fear of the hidden powers of the *Thousand and One Nights* is connected to the apparent endlessness of the cycle and its explicit function as a force of transformation.”<sup>3</sup> The apparent endlessness, complexity, and cross-cultural position of the book are the focal aspects discussed within the framework of contemporary interdisciplinary research. Comparatively little has been written about *The Arabian Nights* from the point of view of cultural studies, and literary criticism has concentrated mostly on analysing the book as folk or children’s literature.

By discussing the complexity of *The Arabian Nights*, due to its existence between divergent cultures; and also by pinpointing multidimensional aspects of the transformations of the book, which are palpable on the level of its oral transmission, a number of culturally biased translations, and contemporary rewritings and retellings; this work attempts to fill a gap in international and also Polish critical studies. The discussion is hopefully broadened by analysis of the commonly embalmed, simplified and mythologized image of *The Thousand and One Nights* and also of Scheherazade, its narrator and most famous character. The research concerns aspects of the process of transformation of the book by inscribing the trajectory of the relations between the Orient and the Occident.

Nowadays, juxtaposing – even in simplified terms – the dichotomy Orient/Occident with the dichotomy feminine/masculine, seems to be a cliché. However, at the time when Edward Said wrote his *Orientalism* this analogy was attractive. Since the discussed nineteenth-century translations of the *Nights* are to some extent a supplement to Said’s influential book, a significant part of this work is devoted to the notion of the Other, which is identified with both the feminine and the Orient. I attempt to analyse the nature of a protean dialogue between British culture, at first identified as the Same, with the Orient. *The Thousand and One Nights* serves as a point of departure for observations concerning British colonial discourse, Victorian discourse, and Orientalism understood as the Western construct.

The structure and organization of this dissertation, like that of the *Arabian Nights’* tales, follows an idea of mirror and cyclicity. The book consists of three chapters, and for the sake of clarity and coherence, each of the chapters is subdivided into four subchapters. The first chapter introduces the reader to aspects of the origins, translations, and generic space of *The Thousand and One Nights*. The first subchapter discusses a variety of theoretical stances applied in existing critical works concerning the book. By showing limitations of homogeneous approaches to the work, such as, for

---

3 R. LEEUWEN: *The Thousand and One Nights: Space, Travel and Transformation*. New York 2007, p. 1.

instance, folk research, and psychoanalytic, sociohistorical, and feminist critique, the book indicates that interdisciplinary research, combining cultural theory and literary analysis, allows for a broader spectrum of insight and enriches the interpretation of the work. Discarding the condescending attitude towards the cycle as folk or children's literature is a starting point for the next three subchapters of the thesis.

The second subchapter discusses the origins of the book. By indicating the existence of a number of the *Nights* already on the level of oral culture and among the first Arabic manuscripts, the absence of an author in the traditional understanding, but a presence of a polyphony of authors and editors; we can characterize the *Nights* as nomadic literature. The predicament of the *Nights* brings to mind Derrida's perception of literature which is not a place, hence it "has no 'origin,' no identifiable 'sender or decidable addressee.'" The literary work never rests. It does not belong. Literature does not come home: it is strangely homeless, strangely free."<sup>4</sup> In this subchapter the position of the *Nights* is also analysed as the abject, in Kristeva's understanding, as the book belongs neither to Western nor Eastern culture.

The next subchapter introduces the first European translation of the book, the eighteenth-century French translation by Antoine Galland, and the subsequent English nineteenth-century translations of different Arabic manuscripts or based on Galland's translation. In this subchapter I compare these enumerated translations and also the modern English translation of Husain Haddawy, and suggest that the process of transformation of the *Arabian Nights* on the level of European translations is concomitant with mythologization, distortion and subversion of the image of the Orient. Scrutinizing the English *Nights* sheds new light on the cultural aspects of translations of the book, and also reveals the peculiar status of the translators, which is, mildly speaking, equivocal, as the "translators" of the work are simultaneously its authors, editors and narrators.

The last part of the chapter focuses on the emergence of *The Thousand and One Nights*, its significance in Western culture and its interdependence with the rise of the discourse of Orientalism in Saidian understanding. By situating Said's canonical work *Orientalism* in a broader spectrum than his own research reflection, which is eighteenth- and nineteenth-century British and French Orientalism merging with colonialism and imperialism, it is my intention to divert attention from a critique of Said's work which, like any text of culture, has its limitations. I also seek to indicate that neither does Said, in his critical study of the relations with Orient, nor do his opponents, pay ample attention to a tenacious relationship

---

4 N. ROYLE: *Jacques Derrida*. London 2003, p. 45.



between the culturally biased European translations of *The Thousand and One Nights* and the rising discourse of Orientalism.

The second chapter, entitled “In Search of Ariadne’s thread: the Tales, Scheherazade(s), Odalisques and Termagants,” exploring the pivotal aspects of the book, deconstructs an embalmed image of the exotic East, with its lascivious and insatiable women, paradisiacal harems, and lovely Scheherazade. The first subchapter seeks to explore the nature of the Frame Story of the *Arabian Nights*. Although the plot of the Frame Story is vaguely known even to readers uninitiated in the *Nights*, its significance for the book, its complexity, the plurality of frames in the various translations, and in particular, the peculiar position of the Frame Story, which cannot well be classified in the generic code of the frame, remain unexplored for most readers. Therefore, the Frame Story is scrutinized and the concept of Derridian *parergon* is endorsed to the Frame as it is neither inside nor outside the work: to quote Derrida, “By being placed outside, the other is placed, domesticated, kept inside.”<sup>5</sup>

The next part of the chapter seeks to anatomize the image of Scheherazade, which is identified with the embodiment of Oriental femininity. In this part of my book, the plurality of Scheherazades is the quintessential issue, as Scheherazade, the mythical narrator and protagonist of the *Nights*, has become a cultural myth of the female subject in the Orient. The existence of many different Scheherazades coalesces with the plurality of translations of the book; therefore, I seek to depict Scheherazade’s images as culturally conditioned constructs, imagined identities. Drawing on the various translations of the *Nights*, I argue that Scheherazade’s indeterminacy, in Ingarden’s sense, paved the way for “manipulations” and “distortions” of her image. The image of Scheherazade as exotic, mythical Oriental heroine, the doubly Other as the female and the Oriental, becomes debunked.

The female characters, which I focus on in the various translations of the *Arabian Nights*, inspired fascination with and resurgence of the Oriental female subject. What issues from this is the theme of the third subchapter of this part entitled, “Odalisques or Termagants? The female characters in the *Arabian Nights*.” The Western fascination with Oriental women is palpable not only in the work of many popular writers, but also in Orientalist painting. The odalisque, a female slave, which is usually portrayed in the closed space of the harem, is a common subject in Orientalist art. The image of the odalisque is that of an exotic, Oriental woman, who is often portrayed dozing or waiting to be possessed. However, for the sake

---

5 J. DERRIDA quoted in: M. WIGLEY: *Derrida’s Haunt: The Architecture of Deconstruction*. London 1997, p. 107.

of sameness, the odalisques depicted in the paintings are less Oriental than the Orientals, and their images illustrate Bhabha's metaphor of the Other "as a subject of a difference that is almost the same, but not quite."<sup>6</sup> Therefore, in this subchapter it is my intention to juxtapose the traditional homogeneous image of Oriental female characters with the true range of fascinating, vibrant, and highly diverse female characters in *The Thousand and One Nights*.

Orality and storytelling are an important part of the traditions of Eastern cultures. The idiosyncratic position of the *Thousand and One Nights* in literary discourse stems from the powerful art of storytelling evinced in seemingly endless labyrinths of stories that are locked within other stories. Scheherazade's art of storytelling has seduced many writers, translators, and editors, as well as general readers. Therefore, the last subchapter of Chapter Two explores the concept of storytelling depicted as seduction. Notwithstanding the view that any kind of storytelling, weaving a narrative, is a game between the teller/author and the listener/reader, it is my belief that in the *Nights* the inventiveness and seductiveness of the storytelling is exceptional, since the seduction is multidimensional. It concerns not only King Shahriyar, who is kept under the charm of Scheherazade's stories; it also concerns the similarly seduced translators, who concomitantly seduce their readers by taking the position of narrator/editor of the tales. Seduction also takes place between the various narrators functioning within the *Nights* since the book is an example of Chinese box narration. The work, which apparently has no author, at least in the traditional understanding, seemingly continues infinitely, and offers, depending on the translation, a variety of endings or even deprives the reader of a sense of ending, may be continuously transformed due to the cyclicity and indeterminacy that characterize it.

Therefore, the third chapter, "Entering the Labyrinth: the *Arabian Nights* in Contemporary Culture(s)," anatomizes the ongoing processes of transformation of the cycle which have taken place in contemporary times. In its first part, demonstrating the undiminished popularity of the book, *The Thousand and One Nights* is depicted as an intertext in contemporary literatures. Obviously, my choice of fiction to discuss is neither objective nor authoritative. Along with such popular books as Salman Rushdie's *Midnight's Children* and *The Moor's Last Sigh*, I include less-known literary works, such as Anthony O'Neill's *Scheherazade* and Naguib Mahfouz's *Arabian Nights and Days*. This collation of works analysed in this chapter reflects my desire to illustrate the most crucial aspects of *The Thousand and One Nights*: the persona of Scheherazade and the "Oriental" female subject,

---

6 H. K. BHABHA: *The Location of Culture*. London 1994, p. 86.

the significance of storytelling and nesting narratives, and the metaphor of the mirror, cyclicity, and the apparent endlessness of the cycle.

The first subchapter seeks to delineate the status of the *Nights* in the context of the chosen authors' retelling, rewriting, and transfiguring of the book, enabling the reader to create a holistic perception of its fascinating metamorphoses. By showing that the transformations of the work are not limited to its editions and translations, I explore some contemporary rewritings of the *Arabian Nights* to situate them within the context of contemporary cultural theories.

The succeeding subchapters mirror the thematic occupations of the previous chapter, as the idea of mirror and cyclicity is evinced in *The Thousand and One Nights* itself but also in the present work. Therefore, the second part of the chapter depicts the resurgence of interest in the persona of Scheherazade. It juxtaposes the plurality of contemporary Scheherazades with the mythical queen of storytelling, and anatomizes the identities of "Scheherazade's children" here calling into question the concept of "Oriental femininity." The next part of the work demonstrates how a culturally conditioned and mythologized vision of the harem and its odalisques is debunked when *The Arabian Nights* is contrasted with contemporary writing reflecting upon these images.

In the next part of the chapter "Mapping 'Oriental' Paradise: Harems and Odalisques" I discuss images of the harems and odalisques in Fatima Mernissi's *Dreams of Trespass: Tales of a Harem Girlhood*, Assia Djébar's *A Sister to Scheherazade*, and Leïla Sebbar's *Shérazade*. The Western concept of the harem as a metaphor of paradisiacal permanence, illustrated in the Orientalist paintings and Victorian writings, becomes juxtaposed with contemporary writings discussed in this connection.

The last part of the chapter, entitled "Metafictional Seductions and Narrative Journeys," focuses on the deployment of *The Arabian Nights*' narrative strategies in contemporary fiction. As storytelling is one of the focal aspects in *The Thousand and One Nights*, so does it bear the same position in the writing of those contemporary authors enchanted with the cycle. It is my intention to demonstrate how significant is storytelling in constructing one's subjectivity and to depict the validity of the metaphor of storytelling as the art of seduction. For Scheherazade, as Tzvetan Todorov's writes, "Narrative equals life; the absence of narrative equals death,"<sup>7</sup> in this subchapter I anatomize contemporary female protagonists in terms of Scheherazadean art of storytelling.

This work seeks to indicate the richness, complexity, significance, and transcultural transformations of *The Thousand and One Nights*, to depict

---

7 T. TODOROV: *The Poetics of Prose*. Trans. R. HOWARD. New York 1977, p. 74.

this book in a new light, as it has struggled through the ages with condescending attitudes, undergone a process of mythologization, and been perpetuated as a book of fairy tales or folk tales due to the popularity of bowdlerised and selected editions. The process of mythologization of the work is also palpable in Polish culture, since *The Arabian Nights*, apart from a 1974 edition translated by Władysław Kubiak, Andrzej Czapkiewicz, Anna Kmietowicz *et al.*, published by Państwowy Instytut Wydawniczy entitled *Księga tysiąca i jednej nocy*, in the other editions was always published as *Baśnie tysiąca i jednej nocy* (The Fairy Tales of *The Thousand and One Nights*). The latter title, which is embedded in the cultural memory of Poles, is misleading, since it writes the book into the generic code of fairy tales; hence we can speak of a mythologized vision in *The Arabian Nights* in Polish culture.

In the present work both the translations of *The Arabian Nights* and chosen contemporary fiction to rewrite the cycle, are interpreted from a standpoint which reflects a conviction that the process of transformation of this book is multidimensional and endless. *The Thousand and One Nights* seems worth analysing due to the pervasive absence of thorough knowledge, or misapprehension of the work by readers, but first and foremost, because there is a significant gap in the humanities as regards to the cultural analysis of the book. Moreover, by analysis of the metamorphoses of the cycle, the present discussion also reflects the trajectory of the dialogue of British culture with the Orient.

Marta Mamet-Michalkiewicz

## Pomiędzy Orientem a Okcydentem: przeobrażenia *Księgi tysiąca i jednej nocy*

### Streszczenie

Przedmiotem pracy *Pomiędzy Orientem a Okcydentem: przeobrażenia „Księgi tysiąca i jednej nocy”* jest proces literackich, (między)kulturowych oraz gatunkowych przekształceń, jakim poddana została *Księga*. Chronologiczne spojrzenie na analizę owych metamorfoz obejmuje datowany na około IX w. n.e. etap powstawania *Księgi*, jej istnienie w kulturze oralnej krajów arabskich, kolejne arabskie edycje dzieła oraz pierwsze tłumaczenia na języki europejskie dokonywane w XVIII i XIX w.

Jedną z tez niniejszej książki zawiera się w założeniu, że *Księga tysiąca i jednej nocy* poddawana jest procesowi niekończących się przekształceń, stąd kolejnym omawianym etapem transformacji jest istnienie *Księgi* jako intertekstu w kulturach współczesnych. Niesłabnąca fascynacja *Księgą tysiąca i jednej nocy* przekłada się na popularność tego dzieła i jego przenikanie zarówno do kultury wysokiej, jak i masowej, na co wskazuje fakt, że *Tysiąc i jedna noc* obecna jest nie tylko we współczesnej prozie, ale również muzyce, sztuce i filmie.

Książka skupia się na prześledzeniu zmian, jakim poddane zostały tzw. *Baśnie tysiąca i jednej nocy*, natomiast w szerszym kontekście stanowi również studium badające trajektorie zmieniających się relacji pomiędzy kulturą Wschodu i Zachodu. Z uwagi na złożoność i polifoniczność tłumaczeń, a również mitologizację, której obiektem stały się opowieści tysiąca i jednej nocy, *Księga* i jej współczesne permutacje analizowane są w kontekście dialogu kultury brytyjskiej z Orientem.

Autorka wykazuje, że w świadomości kultury Zachodu *Księga* wciąż jeszcze istnieje jako kulturowo uwarunkowany konstrukt, stanowiąc uosobienie koncepcji Innego, który nadal funkcjonuje w dychotomicznej relacji z Pierwszym. Odrzucając owo myślenie binarnymi opozycjami, autorka podważa zmitologizowaną wizję *Księgi*, która zazwyczaj przybiera w wyobrażeniach człowieka Zachodu postać egzotycznego zbioru baśni czy też opowiadań ludowych. *Księga tysiąca i jednej nocy* to dla wielu czytelników synonim tajemniczego i zarazem magicznego Orientu; Orientu, który, będąc pełnym nienasyconych seksualnie kobiet haremu, wciąż uwodzi niezliczonymi opowiadaniem Szeherazady oraz bogactwem występujących w tym utworze postaci i motywów. Co więcej, fascynująca różnorodność wersji oraz tłumaczeń tego wyjątkowego dzieła, zło-

## Streszczenie

żony proces jego powstawania, (między)kulturowe usytuowanie oraz mnogość nawiązań do tradycji *Księgi* w literaturze współczesnej, dla wielu czytelników pozostają nieznanymi.

Analiza *Księgi* jako intertekstu w literaturach współczesnych pozwala na zestawienie zachodniej wizji Orientu z jego wizerunkiem obecnym w twórczości pisarzy anglojęzycznych, którzy wywodzą się głównie z byłych brytyjskich kolonii. Takie zestawienie pozwala na poszerzenie spektrum recepcji *Księgi*, rewizję dialogu z Orientem, a w konsekwencji niesie za sobą wyłonienie się nowej kategorii – Trzeciego, który, nie będąc ani Piewszym, ani Innym, wpisuje się we współczesną sytuację kryzysu i hybrydyzacji tożsamości.

Książka składa się z trzech rozdziałów. Dla przejrzystości oraz spójności wywodu każdy z nich podzielony został na cztery części, co daje w sumie dwanaście odrębnych analiz, których lejtmotywami są idee lustra i cykliczności oraz sam proces transformacji. Rozdział pierwszy koncentruje się na zagadnieniach powstania, tłumaczeń oraz gatunkowej przynależności *Księgi*. Analizując „nomadyczność” omawianego dzieła, jego (między)kulturowe usytuowanie na styku Orientu i Okcydentu, funkcjonowanie jako *objectu* w rozumieniu Julii Kristevy, a także niedoceniony przez krytyków wpływ, jaki europejskie tłumaczenia *Księgi* miały na rozwijający się dyskurs opisanego krytycznie przez Edwarda W. Saída „orientalizmu”; autorka wykazuje, że *Księga tysiąca i jednej nocy* może być określona jako gatunek literacki *sui genesis*. Wniosek ten przekłada się bezpośrednio na stanowisko metodologiczne przyjęte w pracy. Odrzuciwszy jednowymiarowe i banalizujące spojrzenia na dzieło, autorka próbuje w swojej interpretacji połączyć studia kulturowe z komparatystyką literacką, promując idee interdyscyplinarnej analizy *Księgi*.

W rozdziale drugim, na podstawie wybranych tłumaczeń *Księgi tysiąca i jednej nocy*, autorka porównuje i poddaje analizie najważniejsze aspekty utworu, jakimi są: narracja ramowa, kluczowa rola Szeherazady, tożsamość kobiety Orientu oraz proces opowiadania (ang. *story-telling*) rozumiany jako sztuka uwodzenia. Odnosząc się do Derridiańskiego pojęcia *parergonu*, autorka udowadnia, że opowieść ramowa *Księgi* w sposób zdecydowany różni się od konwencjonalnej narracji tego typu. Uwaga czytelnika skierowana zostaje również na sposób funkcjonowania opowieści ramowej tak wewnątrz, jak i na zewnątrz dzieła, w szczególności zaś uwypuklona zostaje niebagatelna rola odgrywana przez ową ramę narracyjną w całym cyklu opowieści *Tysiąca i jednej nocy*.

Fascynująca badaczy takich jak Roman Ingarden oraz Wolfgang Iser tożsamość Szeherazady stanowi kolejny wątek rozważań w książce. Autorka ukazuje dramatyczny, ale jednocześnie fascynujący, proces kulturowego warunkowania reprezentacji Szeherazady, którego rezultatem jest polifoniczność w wytwarzaniu jej wizerunków. Obrazy Szeherazady oraz innych budzących fascynację postaci kobiecych, które możemy znaleźć w analizowanych tłumaczeniach, stanowią uosobienie zachodniego mitu kobiety Orientu. Odnosząc się do refleksji krytycznych Homiego Bhabhy, który wykazał ambiwalencje dyskursu kolonialnego (obecną w nim potrzebę istnienia „rozpoznawalnego” Innego), oraz w nawiązaniu do teorii postkolonialnej Gayatri C. Spivak; autorka ukazuje mechanizmy kształtują-

ce postrzeganie *Księgi* oraz tożsamości kobiety Orientu. Owe wizerunki zostają zdekonstruowane, ponieważ, jak wykazuje autorka, stanowią tylko zideologizowane fantazje. W końcowej części drugiego rozdziału ukazana została wielowymiarowość narracji *Księgi tysiąca i jednej nocy* w kontekście samego procesu opowiadania rozumianego jako wielopoziomowe uwodzenie czytelnika.

W rozdziale trzecim autorka przedmiotem swojej refleksji badawczej czyni funkcjonowanie *Księgi* jako intertekstu w kulturach współczesnych. Czytelnik wprowadzony zostaje w swoisty labirynt, który tworzą nawiązania, transfiguracje oraz próby ponownego pisania i odczytywania samej *Księgi*. W początkowym fragmencie trzeciego rozdziału autorka uzasadnia również kryteria, którymi kierowała się przy wyborze powieści nawiązujących do tradycji *Tysiąca i jednej nocy*. Złożony kształt występujących w tych utworach tożsamości Szeherazad(y) poddany zostaje dogłębnej analizie, która jednak wolna jest od odwołań czy porównań do Pierwszego utożsamianego z kulturą Zachodu. Wyłaniający się ze współczesnego pisarstwa anglojęzycznego obraz haremu i odalisek również stanowi tu przedmiot analizy. Część końcowa trzeciego rozdziału to próba scalenia całej rozprawy. Autorka, analizując współczesne powieści i nawiązując jednocześnie do tradycji narracyjnych *Księgi*, zamyka swoją dysertację, sugerując jednak nieskończoność procesu przeobrażeń samej *Księgi tysiąca i jednej nocy*. Dzieło to zostaje bowiem umieszczone w kontekście nieustających prób konstruowania go na nowo za pomocą współczesnych metafikcji i metanarracji.

Marta Mamet-Michalkiewicz

Entre l'Orient et l'Occident : métamorphoses des *Mille et Une Nuits*

Résumé

Le sujet de la dissertation *Entre l'Orient et l'Occident : métamorphoses des Mille et Une Nuits* est le processus des métamorphoses littéraires, (trans)culturelles et génériques du recueil. Un regard chronologique sur l'analyse de ces métamorphoses embrasse la période de la genèse du *Livre* au IX<sup>e</sup> siècle, sa présence dans la culture orale des pays arabes, des éditions suivantes arabes et les premières traductions vers des langues européennes au XVIII<sup>e</sup> et XIX<sup>e</sup> siècles.

Une des thèses de ce livre repose sur la conception que l'oeuvre *Les Mille et Une Nuit* subit des métamorphoses incessantes, d'où la présentation de l'étape suivant de la transformation du texte comme un intertexte dans les cultures contemporaines. Une réelle fascination par les *Mille et Une Nuit* se reflète dans la popularité constante de cette oeuvre et ses interférences également dans la culture haute que de masse, ce que prouve le fait que les *Mille et Une Nuit* sont présentes non seulement dans la prose moderne mais aussi dans la musique, l'art et le cinéma.

Le livre se concentre sur les changements des *Mille et Une Nuit*, et dans un contexte plus large constitue aussi une étude examinant les trajectoires des relations changeant entre la culture occidentale et orientale. A cause de la complexité et le caractère polyphonique des traductions ainsi que la mitologisation qu'est devenu ce recueil, les contes sont analysés dans le contexte du dialogue entre la culture britannique et l'Orient.

L'auteur démontre que dans l'optique de la culture occidentale les *Mille et Une Nuit* existent comme une création conditionnée culturellement, en exprimant la conception de l'Autre qui fonctionne toujours dans une relation dichotomique avec le Premier. En rejetant cette division binaire, l'auteur questionne la vision mythologisée des *Mille et Une Nuit*, qui embrasse le plus souvent dans l'imagination du l'homme de l'Occident la forme d'un recueil exotique des contes ou des nouvelles folkloriques.

*Les Mille et Une Nuit* sont pour de nombreux lecteurs un synonyme de l'Orient mystérieux et magique à la fois, qui, plein de femmes inassouvies sexuellement,



enchante toujours grâce aux contes de Shéhérazade et à la richesse des motifs et des personnages.

Ce qui plus est, la multitude fascinante des versions et des traductions de cette oeuvre exceptionnelle, le processus complexe de sa genèse, sa position entre les cultures et le nombre des allusions aux *Mille et Une Nuits* dans la littérature contemporaine restent inconnus pour de nombreux lecteurs.

L'analyse des *Mille...* comme intertexte dans les littératures contemporaines permet de confronter la vision occidentale de l'Orient avec son image dans la production littéraire des écrivains anglophones, issus généralement d'anciennes colonies britanniques. Ce rapprochement permet d'élargir le spectre de la réception du recueil, de la révision du dialogue avec l'Orient, et, en conséquence, il provoque l'apparition de la troisième catégorie – le Troisième – qui, sans être le Premier ni l'Autre, s'inscrit dans la situation actuelle de la crise et de l'hybridation d'identité.

Le livre se compose de trois chapitres. Pour garder la clarté et la cohérence du raisonnement chaque chapitre est divisé en quatre parties ce qui donne en somme douze analyses distinctes dont les leitmotivs sont les idées de miroir et de cycles ainsi que de processus de transformation. Le premier chapitre se concentre sur la genèse, les traductions et la classification générique du recueil. En analysant le caractère nomade de l'oeuvre, sa position (trans)culturelle à la charnière de l'Occident et de l'Orient, le fonctionnement comme *abjection* selon la conception de Julia Kristeva, ainsi qu'une influence, sous-estimée par les critiques, des traductions vers des langues européennes sur le discours d'« orientalisme », décrit par Edward W. Said ; l'auteur démontre que les *Mille et Une Nuit* peuvent être définies comme un genre littéraire *sui generis*. Cette conclusion agit directement sur la méthodologie de la thèse. En rejetant des regards banalisant et unidimensionnels sur l'oeuvre, l'auteur essaie d'unir dans son interprétation des études culturelles avec la littérature comparée, en promouvant l'idée de l'analyse interdisciplinaire du recueil.

Dans le deuxième chapitre, à l'exemple des traductions choisies, l'auteur compare et analyse des aspects les plus importants de l'oeuvre, à savoir : la narration du récit enchâssant, le rôle primordial de Schéhérazade, l'identité de la femme d'Orient et le processus de narration (ang. *story-telling*) compris comme l'art de séduction. En se référant à la notion de derridienne de *Parergon* l'auteur prouve que le récit enchâssé des *Mille et Une Nuit* diffère considérablement de la narration conventionnelle de ce type. L'attention du lecteur est dirigée vers la façon de fonctionner du récit enchâssé à l'intérieur et à l'extérieur de l'oeuvre, et particulièrement sur le rôle crucial du récit-cadre dans le cycle entier des contes de *Mille et Une Nuit*.

L'identité de Shéhérazade, qui fascinait des chercheurs comme Roman Ingarden et Wolfgang Iser constitue le sujet suivant de la réflexion de l'auteur. Elle montre de manière drastique mais frappante le processus du conditionnement

## Résumé

culturel de la représentation de Shéhérazade, dont le résultat est la polyphonie de ses images. Les images de Shéhérazade, et d'autres femmes inspirant la fascination que nous pouvons trouver dans les traductions analysées, constituent la personnalisation du mythe occidental de la femme d'Orient. En se référant à la réflexion critique d'Homi Bhabha qui démontre les ambivalences du discours colonial (le besoin de l'existence de l'Autre « reconnaissable »), ainsi que la théorie postcoloniale de Gayatri C. Spivak, l'auteur explique des mécanismes formant la perception du recueil et de l'identité de la femme d'Orient. Ces images sont déconstruites car, comme le démontre l'auteur, elles ne constituent que des fantaisies idéologisées. Dans la partie finale du deuxième chapitre l'auteur prouve la complexité de la narration des *Mille et Une Nuit* dans le contexte du processus de conter compris comme une séduction multidimensionnelle du lecteur.

Dans le troisième chapitre l'auteur analyse le fonctionnement du recueil comme intertexte dans les cultures contemporaines. Le lecteur est introduit dans un labyrinthe constitué par des allusions, des transfigurations et des tentatives d'écrire et d'interpréter ce texte de nouveau. Dans la partie initiale du troisième chapitre l'auteur justifie les critères de choix des romans qui se réfèrent à la tradition des *Mille et Une Nuit*. La forme complexe d'identité de Shéhérazade(s) de ces écrits est soumise à une analyse minutieuse, qui pourtant n'est pas libre des allusions ou des comparaisons au Premier, identifié à la culture occidentale.

L'image du harem et des odalisques, sortant de l'écriture moderne anglophone constitue un autre point d'analyse. La partie finale du troisième chapitre est une tentative d'unir toute la dissertation. L'auteur, en analysant des romans modernes et en se référant également à la tradition narrative des *Mille et Une Nuit*, achève son mémoire en suggérant en même temps l'infinité du processus de transformations de l'oeuvre. Ce récit est situé dans le contexte des essais incessants de le reconstruire à nouveau, à l'aide des meta-fictions et des meta-narrations modernes.

Executive Editor: Krystian Wojcieszuk

Cover Graphics, Layout and Typesetting: Tomasz Gut

Proofreader: Luiza Przełożny

Cover was based on arabesque Photoshop brush by LUIZALENORA  
(<http://luizalenora.deviantart.com>)

Copyright © 2011

by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

All rights reserved

**ISSN 0208-6336**

**ISBN 978-83-226-2024-3**

Published by

**Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego**

**ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice**

[www.wydawnictwo.us.edu.pl](http://www.wydawnictwo.us.edu.pl)

e-mail: [wydawus@us.edu.pl](mailto:wydawus@us.edu.pl)

---

First impression. Printed sheets: 11.00. Publishing sheets: 13.00

Paper: Ecco-Book Lux 90 g/m<sup>2</sup>

Price 16 zł (+ VAT)

Printing and binding: PPHU TOTEM s.c.

M. Rejnowski, J. Zamiara

ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław